

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Актуальність цієї теми полягає в практичному значенні кваліфікації злочинного діяння, тому що вона надає правову оцінку, визначення якості та характеристики певного юридичного факту (події, випадку, поведінки), пошуку, вибору і застосуванню до нього відповідної правової норми законодавства і саме через це кваліфікація є базовим поняттям у кримінально-правовій літературі та слідчо-судовій практиці при виділенні окремих видів складів злочинів. Поняття та види складів злочинів є центральним у будь-якій правовій системі. Кримінальний кодекс України не містить визначення поняття «склад злочину», хоча використовує цей термін у низці статей як Загальної так і Особливої частини, але в науковій літературі є місце для цього визначення.

Склад злочину – це сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, що дозволяють кваліфікувати суспільно-небезпечне діяння як конкретний злочин.

Критеріями за якими класифікуються склади злочинів є: ступінь суспільної небезпечності, структура, спосіб описування ознак складу в законі, особливість законодавчого конструювання.

Для повного розуміння правильності застосування відповідних кримінально-правових норм, потрібно детальніше проаналізувати внутрішню класифікацію злочинів за кожним вищенаведеним критерієм.

1. Суспільна небезпечність злочину – це об'єктивно існуюча антисоціальна властивість, обумовлена всією сукупністю його негативних ознак, що свідчать про реальну можливість заподіяти шкоду охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам.

За наведеним критерієм склади злочинів можна поділити на:

а) основний, який не містить ні обтяжуючих, ні пом'якшуючих ознак. Наприклад, ч. 1 ст. 185 КК дається визначення крадіжки як таємного викрадення чужого майна;

б) склад із кваліфікуючими ознаками, тобто з такими, які обтяжують відповідальність і впливають на кваліфікацію. Наприклад, ч. 2 ст. 185 КК, тобто крадіжка, вчинена повторно або за попередньою змовою групою осіб;

в) склад злочину з привілейованими (пом'якшуючими) ознаками. Наприклад, умисне вбивство, яке вчинене в стані сильного душевного хвилювання – ст. 116, або вбивство при перевищенні меж необхідної оборони – ст. 118) відповідальність і впливають на кваліфікацію.

Така класифікація складу злочину важлива для кваліфікації злочину при конкуренції кримінально-правових норм, кваліфікації злочину у разі фактичної помилки суб'єкта злочину, кваліфікації злочину, вчиненого у співучасті.

2. За способом описання ознак елементів складу злочину виділяють:

а) простий склад злочину – склад злочину, що містить у собі ознаки одного суспільно небезпечного діяння, що посягає на один об'єкт. Прикладом простих складів є умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 КК), грабіж (ч. 1 ст. 186);

б) складний склад злочину – склад злочину з двома об'єктами (розбій – ст. 187), двома діяннями (самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, поєднане із вчиненням будь-яких суспільне небезпечних діянь – ст. 353), двома формами вини (умисне тяжке тілесне ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, – ч. 2 ст. 121).

Такий поділ складів злочинів дає змогу правильно кваліфікувати вчинене при конкуренції кримінально-правових норм, частини та цілого; відокремити одиничний злочин від множинності тощо.

3. Залежно від особливостей конструкції об'єктивної сторони складу злочину доцільно виокремлювати:

а) злочин з матеріальним складом – склад злочину, обов'язковими ознаками об'єктивної сторони якого є суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечний наслідок і причинний зв'язок між таким діянням та наслідком. Прикладом такого злочину є вбивство, що вважається кінченим лише з моменту смерті потерпілого (ст. 115). Сам по собі факт пострілу в жертву з метою її вбивства не утворює складу закінченого злочину, оскільки не настав передбачений кримінальним законом наслідок – смерть іншої людини. Такі дії повинні кваліфікуватися лише як замах на вбивство (статті 15 і 115);

б) злочин з формальним складом – склад злочину, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони якого є лише суспільно небезпечне діяння (вважається закінченим з моменту вчинення такого діяння). Наприклад, ч. 1 ст. 189 встановлює відповідальність за вимагання.

Наведений поділ складів злочинів дає можливість при кваліфікації встановити момент закінчення злочину і, як наслідок, вид злочину (закінчений чи незакінчений), форму та вид вини, вирішити питання про добровільну відмову при незакінченому злочині тощо.

Таким чином, для правильної кваліфікації злочину необхідно вибрати і застосувати ту норму, яка найповніше описує ознаки вчиненого діяння. У

цьому і полягає юридична сутність кваліфікації злочинів. Визначити з багатьох подібних найнеобхіднішу норму буває складно, що призводить до помилок.